

Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetlerinin Önemi: Başarılı Bir Kütüphane Örneği

The Importance of Library Services for Preschool Children: An Exemplary Library

Arif Yılmaz

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, 06800 Beytepe, Ankara.
arif@hacettepe.edu.tr

Öz: Bu çalışma ile erken çocukluk döneminde kitaplara erişimin önemi ortaya konmakta ve bu bağlamda halk kütüphaneleri çocuk bölümlerinin ne kadar önemli bir misyona sahip oldukları vurgulanmaktadır. Tanımlayıcı bir çalışma olan bu posterde nitel yöntem kullanılmıştır. Monroe County Halk Kütüphanesi (MCHK), IFLA'nın "Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri Rehberi"nde ele alınan on ana başlık altında değerlendirilmiş ve Kütüphane'nin IFLA standartlarına göre okul öncesi çocuklara başarılı hizmetler verdiği belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Erken çocukluk dönemi, okul öncesi eğitim, okul öncesi çocuklar, çocuklara verilen kütüphane hizmetleri, çocuk kütüphaneleri, Monroe County Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü

Abstract: *This study emphasizes that access to books during the early childhood stage has a vital importance, and, in that context, public libraries' children departments have an essential mission to accomplish. This is a descriptive study that used the qualitative method. The Monroe County Public Library (MCPL) was evaluated within the framework of IFLA's "Guidelines for Children's Libraries Services". Findings indicate that, MCPL is successful in regard to accomplishing the terms of IFLA's guidelines to support preschool children.*

Keywords: *Early childhood education, preschool education, preschool children, library services to preschool children, children's libraries, Monroe County Public Library Children's Department*

Giriş

Eğitim alanında yapılan çalışmalar yaşadıkları deneyimlerin okul öncesi çocuklarının öğrenimlerini

etkilediğini göstermektedir. Çocukların yaşadıkları çevre de gelişimlerini etkilemektedir (Neuman, 1999; Roskos ve Neuman, 2001; Smith ve Dickinson, 1994).

Araştırmalara göre, çocuklarının geleceği için benzer planları olmakla birlikte, alt ve orta gelir grubundaki aileler ellerindeki olanaklar yüzünden çocuklarının eğitimlerini desteklemekte büyük farklılıklar göstermektedirler (Celano ve Neumann, 2001). Özellikle erken çocukluk döneminde gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarını kreş ve gündüz bakımevlerine göndermede çektikleri zorluk göz önüne alındığında; farklı ekonomik çevrelerden gelen bu çocuklara kaliteli kitaplar ve birarada iletişim kurabilme ortamı sağlayan çocuk kütüphaneleri bu alandaki boşluğu doldurmaktadır.

Çocuk Kütüphaneleri ve Çocuklara Verilen Kütüphane Hizmetleri

William Teale'ye (1999) göre çocuk kütüphanelerinin sunacağı üç temel etkinlik çocukların gelişimi için kaçınılmazdır: Sesli okuma, çocukların zevk alacağı bir ortam yaratma ve okuma-yazmayı oyunlarının bir parçası haline getirmek. Çocukların okuma ve yazma eylemlerini birarada yürütebilecekleri drama ve tiyatro oyunlarının düzenlenmesi de başka bir önemli etkinliktir. Günlük yaşamdan seçilmiş giysi ve malzemelerden oluşturulacak köşeler uygun yazılı ve görsel materyaller ile desteklendiğinde, kütüphaneler çocuklar için hem eğlence hem de öğrenme yeri olacaktır (Roskos, 1995). Özetle, halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri kullanıcılarına materyallere erişim, destekleyici bir çevre, deneyimli personel, nitelik ve nicelik bakımından zengin kaynaklar, kurumlarla ortaklık ve işbirliği sunabilme özelliğine sahip olmalıdır.

Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı erken çocukluk döneminde çocuklara verilen kütüphane hizmetlerinin ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmek ve örnek bir kütüphane tanıtımı

ile bu yaş grubuna yönelik olarak verilen hizmetleri tanıtmaktır

Bu bağlamda IFLA'nın (2006) yayımlanmış olduğu "Çocuklara Yönelik Kütüphane Hizmetleri Rehberi" konunun teorik çerçevesinin belirlenmesinde kullanılmış ve bu kaynakta bahsedilen on ana başlık altında Monroe County Halk Kütüphanesi (MCHK) Çocuk Bölümünün vermiş olduğu hizmetler incelenmiştir. Bu başlıklar şu şekildedir: amaçlar, bütçe, materyaller, seçim kriterleri, yer, hizmetler, sosyal çevre ile işbirliği, insan kaynakları ve yönetim, halkla ilişkiler ve değerlendirme.

Yaklaşık 150 bin kişiye hizmet veren MCHK, ABD'nin Orta Batı bölgesinde yer almaktadır. Bu kütüphane araştırmacının yaşadığı yere yakınlığı nedeni ile seçilmiştir. Bu çalışma nitel bir araştırma olup, veriler gözlem, görüşme ve belge toplama tekniği ile elde edilmiştir. Gözlem için kütüphanenin çocuk bölümü değişik zamanlarda ziyaret edilmiş ve bu ziyaretler sonucunda kullanıcı profili ve uygulanan programlar hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Çocuk bölümü müdür yardımcısı (Lisa Champelli) ile yaklaşık bir saatlik bir görüşme yapılmıştır. Çocuk bölümünün resimleri çekilmiş ve bu resimler diğer belgeler ile birlikte (tanıtım broşürleri, programlara dair bilgilendirici metinler, vs.) belge analizi için kullanılmıştır.

Bulgular

Bulgular IFLA'nın çocuk kütüphaneleri için hazırlanmış olduğu rehberdeki başlıklar altında aşağıda sunulmuştur.

Amaçlar

MCHK sisteminin görev tanımına göre, kütüphane yaşam boyu okuma için fırsatlar sağlamalı ve okuyucular her türlü bilgi kaynağına eşit erişim imkânına sahip olmalıdır. Buna ek olarak, görev tanımına göre dört anahtar kavram (erişim, hizmet, toplum ve üretim) MCHK sisteminin hizmet politikasının temelinde yatan ana görüşleri oluşturmaktadır (Monroe County Public Library, 2007).

Bütçe

MCHK sisteminin 2005 bütçesi 6.053.087 milyon dolardır. Bu paranın %90'ı bölgeden alınan vergilerden, %10'u ise hizmet gelirlerinden sağlanmaktadır. 2005 giderleri ise 6.185.876 dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu giderlerin büyük bir kısmı personele harcanmıştır (4.311.923 dolar). Materyal alımına harcanan para toplam bütçenin yaklaşık %16'sına denk gelmektedir. Personel gideri ve materyal alım kalemi toplam bütçenin yaklaşık %87'sini oluşturmaktadır. Çocuk bölümü için kesin rakamlar elde edilememekle beraber yapılan raporajda 2007 yılı için 170.000 dolarlık paranın yalnızca kitap alımı için ayrıldığı bilgisi elde edilmiştir (L. Champelli, kişisel iletişim, 26 Aralık 2006). Kitap dışı materyaller de düşünüldüğünde çocuk bölümüne ayrılan miktarın azımsanmayacak nitelikte olduğu görülmektedir.

Materyaller

Kütüphanenin 0 yaştan başlayıp 13 yaşına kadar olan çocuklara hitap eden bir koleksiyonu vardır ve bunlar üç ana bölümde yer almaktadır. Bunlar, sarı, yeşil ve mavi renklerle belirtilen alanlardır. Sarı renkli raflar okul öncesi çocuklara yönelik koleksiyonu göstermektedir. Yeşil renkli raflar ilkökul çağındaki çocuklara uygun görülen kitap ve diğer bilgi kaynaklarının tutulduğu raflardır. Mavi renkli raflarda ise ortaokul çocukları için gerekli olan yayınlar bulunmaktadır.

Çocuk kütüphanelerinde yeterli bilgi kaynaklarını buldurmanın yanında bunların okuyucuya sunulduğu da önemli bir konudur. MCHK'nin raflarda bulunan materyalleri düzgün ve her an erişime hazır konumdadır. Raflar yaş gruplarına göre hazırlanmıştır. Örneğin, 2-3 yaş çocukları istedikleri kitapları boyları hizasında bulunan raflardan çekip alabilmekte ve yine kendi boyları için hazırlanan masa ve sandalyelerde bu kitapları rahatlıkla okuyabilmektedirler.

Gelişen teknoloji doğrultusunda daha önce koleksiyonun çoğunluğunu oluşturan video-kaset veya sesli kitaplar yerlerini daha güncel olan ve koleksiyonun büyük çoğunluğunu oluşturan CD ve DVD'lere bırakmıştır (L. Champelli, kişisel iletişim, 26 Aralık 2006).

Özetle, gerek bilgi kaynağı sayısı ve güncelliği gerekse tür çeşitliliği açısından MCHK çocuk bölümü oldukça zengin bir koleksiyona sahiptir.

Seçim Kriterleri

MCHK çocuk bölümü personeli bilgi kaynaklarının seçiminde öncelikle okuyucularının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaktadır. Okuyucularından gelen istekleri MCHK çalışanları kendi aralarında değerlendirmekte ve sonrasında istenen materyalleri satın almaktadır. Ayrıca çeşitli çevrimiçi (online) kaynaklar da yayın seçimi için başvuru kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları, İndiana Eyaleti Eğitim Bakanlığı okuma listesi, AIME'nin (Association for Indiana Media Educators) sesli okunan kitaplar listesi ve iki ulusal kitap yarışmasında (Newbery Medal and Honor Books ve Caldecott Medal and Honor Books) ödül almış kitaplardan oluşan listedir. Bu ve benzeri kaynaklardan seçilen eserler hem güncel bilgi içermekte hem de yerel topluluğun kültürel değerlerini ve geleneklerini yansıtmaktadır.

Yer

Kütüphane binasının giriş katının bir kısmı tamamen çocuk bölümüne ayrılmıştır. Bu bölümün girişinde ödünç verme bankosu, ödünç verme bölümünde çalışanların kullandığı bir oda, onun yanında anne-baba, öğretmen ve diğer kullanıcılar için oluşturulmuş "Ebeveyn Kaynak Odası" bulunmaktadır. Burada çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili kaynaklar yer almaktadır. Bu kaynaklar arasında çocuk edebiyatı ve matematik-fen müfredatı ile ilgili

kaynaklar, oyun-bilmece kitapları, süreli yayınlar, video-kasetler bulunmaktadır. Bu odanın yanında bulunan “Okul öncesi Çocuklar Keşif Merkezi”nde ise anne-babaların çocukları ile birlikte oyun oynayabilecekleri bir ortam oluşturulmuştur. Burada çeşitli oyuncaklar, bilmeceler ve oyun alanları bulunmaktadır.

Referans masası, çocuk bölümüne hâkim bir yere yerleştirilmiştir. Bölüme giren herkesin görebileceği çok merkezi bir noktada yer alan bu masada bulunan görevliler her an okuyucuya yardım edebilmekte, böylece okuyucular kendilerini daha rahat hissetmektedirler. Bölümün en sonunda kütüphanecilerin kullandığı bir ofis ve yanında ise bir depo yer almaktadır. Genel olarak kütüphanenin dörtte biri çocuk bölümü için ayrılmıştır.

Hizmetler

MCHK Çocuk Bölümü sürekli programlar, aylık programlar ve kütüphane dışında sunulan programlar hazırlamaktadır. Kütüphanenin verdiği hizmetlerin büyük çoğunluğunu sürekli programlar oluşturmaktadır. Hali hazırda altı sürekli program yürütülmektedir. Bunlar; okul öncesi çocuklar keşif merkezi, bebeklere yönelik programlar, salı hikâyeleri, aile hikâye zamanı, kukla gösterisi ve hikâye saatidir. Okul Öncesi Çocuklar Keşif Merkezinde anne-babalar buraya çocukları ile gelip kitap okuyabilir, bilmece çözebilir, oyun oynayabilirler. Ayrıca, anne-babalar kukla ve benzeri oyuncaklar ile çocuklarını eğlendirebilirler. Ayrıca belirli saatlerde kütüphaneciler tarafından yapılandırılmış programlar da sunulmaktadır. Aylık programların içerikleri sürekli güncellenmekte ve kullanıcılara duyurulmaktadır.

Sosyal Çevre ile İşbirliği

MCHK Çocuk Bölümü dış erişim programları aracılığı ile çevrede bulunan okul öncesi kurumlar ile devamlı bir iletişim halindedir. Gerek bu kurumların kütüphaneye yaptığı ziyaretler gerekse kütüphane personelinin bu kurumlara giderek yapmış olduğu programlar çocuk bölümünün yıllık olağan işleri arasındadır. Ayrıca gezici kütüphane aracılığı ile gelir düzeyi düşük semtlerde bulunan ve kütüphaneye erişimi olmayan çocuklar da kütüphane hizmetlerinden yararlanabilmekte ve istedikleri kitapları ödünç alabilmektedirler.

Halkla İlişkiler

Kütüphanelerin tanıtımının yapılması ve çevredeki çocuklar tarafından bilinmesi kullanım açısından önemlidir. Bu bağlamda MCHK bir halkla ilişkiler görevlisini kütüphane hizmetlerinin tanıtımı için istihdam etmiştir. Bu kişi kütüphanenin yapacak olduğu programların tanıtımı, ilânı, duyurularının yapılması, basın açıklamaları ve broşürlerin hazırlanması gibi işlerden sorumludur.

Kütüphane binasında bir yerel televizyon kanalı bulunmakta ve kanalın yönetimi kütüphaneye ortak olarak

yürütülmektedir. Kütüphane personeli tarafından hazırlanan programlar, kütüphane hizmetleriyle ilgili duyurular, yerel haberler, olaylar ve toplantılar bu kanal aracılığı ile ekrana getirilmektedir.

İnsan Kaynakları

Nitelikli hizmet nitelikli personel gerektirir. Özellikle hitap edilen kitle göz önüne alındığında çocuk kütüphanelerinde hizmet veren personelin niteliğinin önemi daha da artmaktadır. Bölümde görevli bütün kütüphaneciler kütüphanecilik bölümü mezunu olup hepsi uzmanlıklarını çocuk kütüphaneleri ve çocuk kütüphaneciliği üzerine yapmışlardır. Kütüphaneci olmayan personel ise üniversite mezunu olup, psikoloji ve İngiliz dili gibi bölümleri bitirmişlerdir. Yapılan görüşmede kütüphaneci olmayan personel alımında öncelikle çocuk sevgisi ve çocuklarla birlikte zaman geçirmekten zevk alma koşullarının arandığı belirtilmiştir (L. Champelli, kişisel iletişim, 26 Aralık 2006).

Yönetim ve Değerlendirme

MCHK Çocuk Bölümü müdürü ve diğer müdürler (yani, Yetişkin Bölümü, Birim Kütüphanesi ve Dış Erişim Servisi müdürleri) kütüphanenin plan ve bütçesiyle ilgili toplantılar yapmaktadırlar. Bu toplantılar her 15 günde yapılmakta, sorunlar tartışılmakta ve alınan kararlar kütüphane müdürü tarafından onaylanmaktadır. Değerlendirme için çeşitli istatistikler tutulmaktadır. Ayrıca çocuk bölümü kendi vermiş olduğu okuyucu grubuna özel istatistikleri tutmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Kitap sevgisinin toplumun geneline yayılabilmesi için halkın her kesiminden, her yaş grubundan insanların rahatça erişim sağlayabileceği halk kütüphaneleri gibi kurumların toplum içinde rollerinin artması gerekmektedir. Bunu sağlamak için bu tip kurumların halkın ilgisini çekecek şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, halk kütüphanelerinin kullanılabilmesi için fiziki ve teknolojik alt yapılarının günlük ihtiyaçlara cevap verecek kapasitede olması ve personelin ve hizmet kalitesinin yeterli nitelikte olması gerekir. Bunun hayata geçirilebilmesi için kütüphaneler MCHK örneğinde olduğu gibi yeterli bütçelere sahip olmalıdır. MCHK yerel kaynaklardan gelen vergi gelirleri ile oldukça güçlü bir yapıya sahiptir. Bütçenin doğru şekilde kullanılması ve bu kullanımın sıkı bir şekilde denetlenmesi de önemlidir.

Öte yandan, kaliteli hizmet kaliteli personel ile verilebilir anlayışından hareketle üçü meslek uzmanı olmak üzere beş tam zamanlı ve yine üçü meslek uzmanı olmak üzere 5 yarı zamanlı personelin sadece çocuk bölümünde görev yaptığı bir kütüphanenin okuyucularına sağladığı kalite standardının IFLA rehberinde bahsi geçen standartların üstünde olduğu açıktır.

Başka bir önemli gösterge de toplumun o kuruma olan desteğidir. Eğer, içinde bulunduğu toplumdan yeterli desteği görebilirse, kütüphaneler -MCHK örneğinde olduğu gibi- ait olduğu toplumun ihtiyacı olan her türlü hizmeti kolaylıkla yerine getirebilir. Yüzde 65'nin halk kütüphanesine üye olduğu bir toplumun o kuruma verdiği destek kurum için yadsınamayacak bir güçtür.

IFLA rehberinde belirtilen standartlar gözönüne alındığında, MCHK kütüphanesinin yukarıda bahsi geçen bütün kriterler açısından yüksek bir hizmet kalitesine ve bu hizmet kalitesini sağlayacak fiziki bir yapıya, teknolojik alt yapıya ve personel kalitesine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Monroe County Halk Kütüphanesi, yaptığı programlar ve yarattığı ortam ile çocuklarda kitap sevgisinin gelişmesine ve bu sevginin yaşam boyu sürecek şekilde yerleşmesine önem verdiğini göstermektedir.

Kaynakça

Celano, D. ve Neumann, S.B. (2001). *The role of public libraries in children's literacy development*. Pennsylvania, PA: Pennsylvania Library Association.

- IFLA. (2006). *Guidelines for children's libraries services*. 18 Ocak 2007 tarihinde <http://www.ifla.org/VII/s10/pubs/ChildrensGuidelines.pdf> adresinden erişildi.
- Monroe County Public Library mission, vision and values. (2007). 26 Aralık 2006 tarihinde http://www.monroe.lib.in.us/general_info/mission_statement.html adresinden erişildi.
- Neuman, S.B. (1999). Books make a difference: A study of access to literacy. *Reading Research Quarterly*, 34(3), 286-311.
- Roskos, K. (1995). *Linking literacy and play*. Newark, NJ: International Reading Association.
- Roskos, K. ve Neuman, S.B. (2001). Environment and its influences for early literacy teaching and learning. S.B. Neuman ve D.K. Dickinson (Ed.), *Handbook of early literacy research* içinde (s. 281-292). New York, NY: The Guilford Press.
- Smith, M.W. ve Dickinson, D.K. (1994). Describing oral language opportunities and environments in head start and other preschool classrooms. *Early Childhood Research Quarterly*, 9(3-4), 345-366.
- Teale, W. (1999). Libraries promote early literacy learning: ideas from current research and early childhood programs. *Journal of Youth Services in Libraries*, 12(2), 9-16.